מחשבת ישראל

תאריך עדכון: 17.04.2016

הספרות האפוקליפטית

מס' הקורס: 30576/01

המרצה: ד"ר מיכאל שניידר

סוג הקורס: הרצאה מתוקשבת

שנת לימודים: תשע"ז

סמסטר: א'

היקף שעות: 1 ש"ש

כתובת מייל מרצה: כתובת msbeny@hotmail.com [מומלץ לכתוב 'מבוא' בשורת subject]

דף הקורס באינטרנט:

1) http://lemida.biu.ac.il

2) http://www.ma.huji.ac.il/~kazhdan/Shneider/mavo.2014.htm [להקפיד על S גדולה]

דף כללי לקורסים שלי:
http://www.ma.huji.ac.il/~kazhdan/Shneider

א. מטרות הקורס (מטרות על / מטרות ספציפיות):

נלמד על רעיון האפוקליפטי – מפגש אקסטטי עם המציאות שמעבר לעולמנו או אף מסע אל תוך המציאות הזאת– ביטוי מובהק וחריף ביותר של הלך-רוח מיסטי. נעקוב אחר תמורות שחלו ביחס לרעיון זה במרוצת הדורות שנע בין דחייה מוחלטת לבין חיוב מוחלט. נדון בצורות השונות שלבש רעיון העלייה –תפיסתה כחוויה גופנית; עליית הנשמה; עלייה כמצב של תודעה; העלייה כסמל ואלגוריה.

ב. תוכן הקורס: (רציונל, נושאים)

דיון במושגי יסוד המשמשים לתיאור והסבר של תופעות המיסטיות; סקירה היסטורית של התפתחות מסורות המיסטיות בעת העתיקה. הקורס יתחלק לארבע חטיבות. חטיבה ראשונה – מיתוס העלייה בתרבויות קדומות; תפיסה הדתית והמיתית של השמים; מסע אל מעבר לעולם בדתות הארכאיות ובשמאניזם. חטיבה שניה – עלייה לשמיים במקרא ובספרות הבית השני – חנוך ואליהו. ספרי חנוך וחזונות אפוקליפטיים אחרים.

מהלך השיעורים: (שיטות ההוראה, שימוש בטכנולוגיה, מרצים אורחים)

במרכז השיעור תעמוד קריאה מודרכת של המקורות (בתרגום העברי). לפני הקריאה תינתן הרצאת מבוא לטקסט או לקבוצת הטקסים – תיאור הרקע ההיסטורי והנושאים העיקריים. לאחר קריאת הטקסט ודיון ברעיונות העולים מתוכו, תינתן סיכום – מקומו של המקור בתמונה הכללית של המיסטיקה היהודית. כל המקורות ורוב חומר לקריאת חובה יהיו נגישים דרך אתר הקורס, וכן חלק ניכר מן החומר המומלץ.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

1	היסודות המקראיים של המיסטיקה החזונית: יחזקאל, ישעיהו, דניאל.	יחזקאל א:א-כח, עם פירוש דעת מקרא או עולם התנ"ך. יחז' ח:א-ד, ט:יח-י:כב. ישעיהו ו:א-ז; דנ יאל ז:ט-יד; י:א-ח D. Halperin, *Faces of the Chariot*, pp. 38-48	
2	תפיסות קדומות של השמיים במיתוס, בדת ובמדע.	Wright, J. Edward. The Early History of Heaven,	
3	מיתוס עלייה לשמים במזרח הקדום	ש. שפרה, י קליין, בימי הרחוקים ההם, תל אביב תשנ"ז	
4	ספרות אפוקליפטית: מבוא. המשך או התחלה חדשה? מסורות גנוזים של תורת הסוד העברית.	אפוקליפסה, אנציקלופדיה המקראית. ספרים חיצוניים וגנוזים, אנציקלופדיה המקראית Himmelfarb, Martha, "From Prophecy to Apocalypse: The Book of the Watchers and Tours of Heaven.",Jewish Spirituality: From the Bible Through the Middle Ages v.1, ed Arthur Green, New York 1986, pp. 145-165.	

5	ספרות אפוקליפטית: תמונת עולם. רקיעים, מלאכים. כסא ומרכבה, אש ומראה כבוד.	Gruenwald, Ithamar. *Apocalyptic and Merkavah mysticism*, Leiden 1980, pp. 29-47	
6	חוויה המיסטית בספרות אפוקליפטית. יעד ומסר.	Gruenwald, Ithamar. *Apocalyptic and Merkavah mysticism*, Leiden 1980, pp. 47-72	
7	מסורת חנוכית: חנוך בו ירד במקרא. נושא עלייה לשמים בעולם המקראי.	משה אידל, "מטטרון – הערות על התפתחות המיתוס ביהדות", המיתוס ביהדות, ירושלים תשנו, עמ' 29-44 חנוך: אנצ' המקראית; אנצ' יודאיקה Book of Enoch (Anchor Bible Dictionary)	
8	ספר חנוך א': מרד המלאכים ועליית חנוך.	בראשית, ה:יח-כד, ו:א-ה מבוא א' כהנא לחנוך א', חנוך א', פרקים ו-יד ספר חנוך האתיופי, תר' א' כהנא וי' פייטלוביץ (מתוך אברהם כהנא, הספרים החיצונים)	
9	חנוך ככוהן גדול ועונשו של עזאזל.	חנוך א' וחנוך ב', מהדורת א"ש הרטום תרגום האנגלי של אייזקס מתוך Charlesworth, The Old Testament Pseudepigrapha	
10	ספר חנוך א': ספר המשלים. 'בן אדם' וטרנספורמציה של חנוך.אפוקליפטיקה ומשיחיות.	חנוך א	
11	חנוך ב'	הרטום, ספר רזי חנוך	
12			
13	אפוקליפסה של אברהם		
14			

חובות / דרישות / מטלות: נוכחות, קריאה, השתתפות ומבחן בסוף השנה.

ספרי הלימוד (textbooks) וספרי עזר נוספים: רובו של החומר הנלמד יימצא באתר הקורס ויחולק בכיתה

מקורות

א' ש' הרטום, הספרים החיצונים / מפרשים פרוש חדש בצרוף מבואות, תל אביב תשי"ט.

אברהם כהנא, הספרים החיצונים : לתורה, לנביאים לכתובים ושאר ספרים חצונים / בשני כרכים, עם מבואות ופירושים, ערוכים בהשתתפות כמה למדנים, ע"י אברהם כהנא, תל אביב תשט"ז.

איזנשטין, יהודה דוד. אוצר מדרשים: בית עקד למאתים מדרשים קטנים ואגדות ומעשיות בסדר אלפא ביתא ... והקדמה כללית, ניו יארק : י.א. גראסמאן, תשט"ז.

ורטהימר, שלמה אהרן. בתי מדרשות: עשרים וחמשה מדרשי חז"ל על פי כתבי יד מגניזת ירושלים ומצרים, עם מבואות הערות וציונים, ירושלים : הוצאת כתב וספר (ע"י הוצאת מס), תש"ם.

ספר ילקוט הרועים הגדול : ... ליקוט של ספרים ... ברייתות ומדרשים בחכמת האמת ... נוספו גם פירושים. ירושלים : נזר שרגא, תש"ס.

שפר, פטר. סינופסיס לספרות ההיכלות / בהשתתפותם של מרגרטה שליטר והנס גיאורג פון מוטיוס, טיובינגן תשמא

שפרה, ש. וקליין, יעקב. בימים הרחוקים ההם, אנתולוגיה משירת מזרח הקדום, תל-אביב תשנ"ז

Charles R. H. (ed), The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament in English: with introductions and critical and explanatory notes to the several books, edited in conjunction with many scholars by R. H. Charles, Oxford: Clarendon Press, 1913

Milik, Józef Tadeusz. *The Books of Enoch: Aramaic fragments of Qumrân Cave 4*; with the collaboration of Matthew Black, Oxford 1976

Charlesworth, James H. (ed.) The Old Testament Pseudepigrapha, vol. 1-2, Garden City 1983-1985

Odeberg, Hugo. *3 Enoch or Hebrew Book of Enoch*, New York 1973

Schäfer, Peter. Synopse zur Hekhalot-Literatur, in Zusammenarbeit mit Margarete Schluter und Hans Georg von Mutius, Tubingen : J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1981

מחקרים

אידל, משה. "מטטרון – הערות על התפתחות המיתוס ביהדות", המיתוס ביהדות, ערכה חביבה פדיה (אשל באר –שבע ד) ירושלים תשנו, עמ' 44-29

אידל, משה. 'באור החיים : עיון באסכטולוגיה קבלית', קדושת החיים וחירוף הנפש; קובץ מאמרים לזכרו של אמיר יקותיאל. בעריכת ישעיהו גפני ואביעזר רביצקי. ירושלים: מרכז

זלמן שזר לתולדות ישראל, תשנ"ג, עמ' 211-191.

אידל, משה. 'חנוך הוא מטטרון', דברי הכנס הבינלאומי הראשון לתולדות המיסטיקה היהודית. המיסטיקה היהודית הקדומה, מחקרי ירושלים במחשת ישראל כרך ו(א-ב) ירושלים תשמז, עמ' 170-151

אליאור, רחל. "חנוך בחרתה מבני אדם" - חנוך סופר הצדק והספרייה של "הכוהנים בני צדוק" : מסורת הכהונה, ספריית המגילות והמאבק על הדעת, העדות, הכתיבה והזיכרו, על בריאה ועל יצירה במחשבה היהודית (2005) 64-15

אליאור, רחל. 'ספרות ההיכלות והמרכבה: זיקתה למקדש, למקדש השמימי ולמקדש מעט, רצף ותמורה', יהודים ויהדות בארץ ישראל הביזנטית-נוצרית. העורך: ישראל ל' לוין. ירושלים תשס"ד, עמ' 107-142.

גרינולד, איתמר. "מקומן של מסורות כוהניות ביצירת המיסטיקה של המרכבה ושל שיעור קומה", דברי הכנס הבינלאומי הראשון לתולדות המיסטיקה היהודית. המיסטיקה היהודית הקדומה, מחקרי ירושלים במחשבת ישראל כרך ו(א-ב) ירושלים תשמז, עמ' 120-65

גרינץ, יהושע מאיר. פרקים בתולדות בית שני, ירושלים תשכ"ט.

דימנט, דבורה. 'בני שמים – תורת המלאכים בספר היובלים לאור כתבי עדת קומראן', מנחה לשרה; מחקרים בפילוסופיה יהודית ובקבלה: מוגשים לפרופסור שרה הלר-וילנסקי, בעריכת משה אידל, דבורה דימנט, שלום רוזנברג. ירושלים תשנ"ד, עמ' 97-118.

דן, יוסף. תולדות תורת הסוד העברית: עת העתיקה, ירושלים : מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, תשס"ח

ורמן, כנה. הספרות האפוקליפטית בימי הבית השני, תל-אביב : משרד הביטחון – ההוצאה לאור, תשס"ג.
מאך, מיכאל. מחקרים בתורת המלאכים (אנגלולוגיה) היהודית בתקופה ההלניסטית-רומית, תל-אביב תשמו, א-ב

פלוסר, דוד. דת ישראל בתקופת בית שני יהדות בית שני, חכמיה וספרותה (תשסב) 35-9

פרנקל, יונה. 'מעשה מרכבה ומלאכים', סיפור האגדה - אחדות של תוכן וצורה (2001)

Collins, John J.; Fishbane, Michael (eds). *Death, Ecstasy, and Other Worldly Journeys.* Albany: State University of New York Press 1995

Culianu Ioan P., *Psychanodia : A Survey of the Evidence Concerning the Ascension of the Soul and its Relevance*, Leiden 1983

Davila, James R. *Descenders to the Chariot: The People Behind the Hekhalot* Literature, Leiden: Brill, 2001

Gruenwald, Ithamar. *Apocalyptic and Merkavah mysticism*, Leiden 1980

Halperin, David J. The Faces of the Chariot: Early Jewish Responses to Ezekiel's Vision 1988

Himmelfarb, Martha. Ascent to Heaven in Jewish and Christian Apocalypses, New York – Oxford 1993

Himmelfarb, Martha. Tours of Hell: An Apocalyptic Form in Jewish and Christian Literature (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1983),

Kuyt, A. *The 'Descent' to the Chariot : Towards a Description of the Terminology, Place, Function, and Nature of the Yeridah in Hekhalot Literature*, Tübingen 1995

Ruffatto, Kristine J. Visionary ascents of Moses in Pseudo-Philo's Liber Antiquitatum Biblicarum.. Apocalyptic motifs and the growth of visionary Moses tradition, Ph.D., Marquette University, 2010

Schäfer, Peter. *The hidden and manifest God: some major themes in early Jewish mysticism*; trans. by Aubrey Pomerance, Albany: State University of New York Pr., 1992

Scholem, Gershom Gerhard. *Major trends in Jewish mysticism*. New York : Schocken Books, 1974

Scholem, Gershom. Jewish Gnosticism, Merkabah Mysticism, and Talmudic Tradition, New York 1965

Segal, Alan F. Two Powers in Heaven: Early Rabbinic Reports about Christianity and Gnosticism, Leiden E.J. Brill, 1977

Segal, Alan F. "Heavenly Ascent in Hellenistic Judaism, Early Christianity and Their Environment," Aufstieg und Niedergang der Romischen Welt 23:2 (1980), 1378

van der Toorn, Karel; Becking, Bob; van der Horst Pieter W. (eds), *Dictionary of Deites and Demons in the Bible,* Leiden–New York–Köln 1995

Wolfson, Elliot R. Through a Speculum that Shines: Vision and Imagination in Medieval Jewish Mysticism, Princeton: Princeton University Press, 1994

Wolfson, Elliot R. '"Yeridah la-merkavah": typology of ecstasy and enthronement in ancient Jewish mysticism', *Mystics of the Book: Themes, Topics, and Typologies*. Ed. by R.A. Herrera. New York: Peter Lang, 1993, pp. 13-44.

ספרי הלימוד (textbooks) וספרי עזר נוספים:

Scholem, *Major trends in Jewish mysticism*

דן, המיסטיקה העברית הקדומה

דן, יוסף. תולדות תורת הסוד העברית: העת העתיקה, ירושלים : מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, תשס"ח

ורמן, הספרות האפוקליפטית בימי הבית השני

בסוף השנה: עבודה